

תאריך עדכון: 16.06.2021

שם מחלקה: תלמוד

שם ומספר הקורס: משנה ותוספתא – סנהדרין ועבודה זרה

09-888-01

שם הקורס באנגלית: Mishnah and Tosefta: Tractates Sanhedrin and
Avodah Zarah

שם המרצה: ד"ר בנימין קצוף

סוג הקורס: סמינריון

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: שנתי

שנת לימודים: תשפ"ב

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

עיון מקביל במשנה ובתוספתא תוך בחינת טיב עדי הנוסח של שני החיבורים, התהוות החיבורים ואופי עריכתם, היחס שבין ההלכות הבודדות וקבצי ההלכות בשני החיבורים, דרכי שילוב חומר לא הלכתי בהקשר הלכתי, ותולדות ההלכה הנוגעת לדיני הסנהדרין וליחס לעבודה זרה.

תוצרי למידה:

יכולת לנתח טקסטים מן המשנה והתוספתא לאור שיקולים מחקריים הנוגעים לטיב עדי הנוסח, אופי החיבורים, התהוותם והיחס ביניהם, היחס בין מקורות בעלי אופי שונה, ושימוש נרחב בספרות המחקר.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

במהלך הקורס נעסוק בשאלות הקשורות לאופים של שני החיבורים ולהיבטים השונים של הזיקה ביניהם, לאור שיקולים פילולוגיים ופרשניים. נבחן את תהליכי ההתהוות והעריכה של החיבורים, את מידת קדמותן של ההלכות הבודדות ושל קבצי הערוכים, ואת תולדות עדי הנוסח שלהם. נעייין ביחס שבין ההלכות בתוספתא להלכות במשנה, ביחס שבין ספר התוספתא לספר המשנה, ובדרכי השימוש בתוספתא כמקור לפרשנות המשנה בתלמודים, וכן נעמוד על אופן השילוב של חומרים לא הלכתיים בתוך הקשר הלכתי, על הזיקה ההדדית ועל המשמעות העולה מכך.

באמצעות העיון בהלכות השונות נבחן את ההצעות שהועלו בספרות הפרשנית והמחקרית בסוגיות אלו, ואת שניתן ללמוד מהן על דרכי גיבושה הספרותי של ספרות ההלכה התנאית ותולדות ההלכה הנוגעת לדיני הסנהדרין וליחס לעבודה זרה.

מהלך השיעורים:

במהלך השיעור נעין במקורות ראשוניים וננתחם לאור דברי הפרשנים המסורתיים ודברי החוקרים המודרניים. לקראת כל שיעור יתבקשו הסטודנטים לעיין במקורות ובספרות המחקר שיידונו בשיעור הבא. בתחילת השנה תועמד לרשות הסטודנטים מקראה הכוללת את המקורות שנעין בהם וספרות מחקר תועלה לאתר הקורס. במקביל לעיון במקראה, במהלך השיעורים יוצגו על בצורה מקוונת תצלומי כתבי יד ומקורות נוספים כחלק מרכישת מיומנות בשימוש בכלים הדיגיטליים העומדים לרשות חוקרי ספרות חז"ל. הקורס יועבר במתכונת למידה מרחוק בזום, במטרה לשלב מפגש ישיר ובלתי אמצעי בין משתתפים בקורס יחד עם הזמנה של מרצים אורחים מחוץ אוניברסיטה להרצות בתחומי התמחותם.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מספר השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת
1.	המשנה ומסורות הנוסח שלה	ד' רוזנטל, "תולדות נוסח המשנה", בתוך ספרות חז"ל הארץ-ישראלית, בעריכת מ' כהנא ואחרים, ירושלים תשע"ח, חלק א, עמ' 107-65
2.	התוספתא ומסורות הנוסח שלה	י' ברודי, Mishnah and Tosefta Studies , ירושלים 2014, עמ' 61-31
3.	מבוא ליחסי משנה ותוספתא	ש"י פרידמן, "מהות התוספתא ביחסה למשנה", בתוך לתורתם של תנאים, אסופת מחקרים מתודולוגיים ועיוניים, ירושלים 2012, עמ' 57-3
4.	שילוב מקורות לא הלכתיים בהקשר הלכתי	י' פרנקל, "האגדה שבמשנה", מחקרי תלמוד ג (תשס"ה), עמ' 683-655
5.	הדרכה לכתובת עבודה סמינריונית	
6.	מבנה מסכת סנהדרין	
7-8.	פסח שעשה חזקיה	ש' ליברמן, "הפסח שעשה חזקיהו המלך לשיטת הירושלמי", מחקרים בתורת ארץ ישראל, ירושלים תשנ"א, עמ' 265-273
9-10.	תורה העתידה להשתנות	ש' נאה, "על כתב התורה בדברי חז"ל (א): המסורת על החלפת הכתב בידי עזרא", לשוננו ע

(תשס"ח), עמ' 125–143		
מ' סבתו, "פסולי עדות", סידרא כג (תשס"ח), עמ' 5-30	רשימת הפסולים לעדות	11-12.
מ' סבתו, תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, פרק שלישי, ירושלים 2018, חלק ב, עמ' 741-748	יוסיפו הדיינים	13-14.
י' רוזן-צבי, "פרוטוקול בית הדין ביבנה? עיון מחודש בתוספתא, סנהדרין פרק ז", תרביץ עח (תשס"ט), עמ' 447-477	פרוטוקול בית הדין ביבנה	15-16.
ח' מיליקובסקי, "גהינום ופושעי ישראל על פי סדר עולם", תרביץ נה (תשמ"ו), עמ' 311-343	חלק לעולם הבא	17-18.
	מבנה מסכת עבודה זרה	19.
ד' רוזנטל, משנה עבודה זרה – מהדורה בקורתית בצירוף מבוא (עבודת דוקטור), ירושלים תשמ"א, עמ' 166-174	רבי ובית דינו התירו שמן	20-21.
צ"א שטיינפלד, "בישול על-ידי ישראל וגוי, ועל המנהג להשליך קיסם לתנור", סידרא יד (תשנ"ח), עמ' 101-130	פת שאפאה גוי	22-23.
ע' שרמר ובי קצוף, "מלבטי ההדרת התוספתא: על קו התפר שבין נוסח, פרשנות וגלגולי המסורת", JSIJ	מצוות בני נח	24-25.

ג. דרישות קדם:

מבוא לספרות התנאים, מבוא לספרות האמוראים

ד. חובות / דרישות / מטלות:

בקורס זה יש חובת נוכחות. סטודנט שייעדר מעל ארבע הרצאות במשך שני הסמסטרים ללא סיבה מוצדקת, לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת ולא יקבל ציון בקורס. במהלך הסמסטר הסטודנטים יתבקשו לעיין במקורות ולקרוא ספרות מחקר כהכנה לשיעורים. בסוף השנה יערך מבחן.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

פראט 20%, עבודה סמינריונית 80%, ציון עובר 60

1. ביבליוגרפיה:

1. 7אברמסקי, י', תוספתא עם פירוש חזון יחזקאל, ירושלים תש"ח
2. אלבק, ח', מחקרים בברייתא ובתוספתא ויחסן לתלמוד, ירושלים תש"ל
3. אפשטיין, י"ג, מבואות לספרות התנאים, ירושלים – תל-אביב תשי"ז
4. אפשטיין, י"ג, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד
5. בר-אשר, מ', "הטיפוסים השונים של לשון המשנה", תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 187-220
6. ברורמן, נ', "לבחינת טיבם של כ"י וינה וכ"י ארפורט של התוספתא", מחקרים בלשון, ה-ו (תשנ"ב), עמ' 153-170
7. ברודי, י', משנה ותוספתא כתובות, נוסח פרשנות ועריכה, ירושלים תשע"ה
8. דה-פריז, ב', "בעיית היחס בין התוספתא ובין התלמודים", תרביץ כח (תשי"ט), עמ' 158-170
9. הלבני, ד', מקורות ומסורות, ביאורים בתלמוד מסנהדרין עד הוריות, ירושלים תשע"ב
10. הנשקה, ד', "לתולדות מדרש הכתוב 'קללת אלהים תלוי': בין הלכה כתתית לחז"ל ובין המשנה לתוספתא", תרביץ סט (תש"ס), עמ' 507-537
11. וולפיש, א', "איחוד ההלכה והאגדה: עיון בדרכי עריכתה של התוספתא", היגיון ליונה, בעריכת י' לוינסון ואחרים, ירושלים תשס"ז, עמ' 309-331
12. וולפיש, א', "העריכה היוצרת וכוח היצר: עיון בעריכת מסכת קידושין במשנה, בתוספתא ובבבלי", JSIJ, 7 (2008), pp. 309-331
13. ורמן, כ', "מצוות בני נח ומצוות התלויות בארץ", דעת 86 (תשע"ט), עמ' 342-346
14. כ"ץ, מ', "ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה: שוב על 'חסרונות הירושלמי'", סידרא יב (תשנ"ו), עמ' 79-111
15. לבאי, מ', "שבע מצוות בני נח: אבני הבניין של הקונספציה התלמודית במגילות בספריית הכת ובמעשי השליחים", מגילות (תשע"ד), עמ' 1-73
16. ליברמן, ש', תשלום תוספתא, מבוא לתוספתא מהדורת צוקרמנדל, ירושלים תשל"ה
17. ליברמן, ש', תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח
18. ליברמן, ש', "הפסח שעשה חזקיהו המלך לשיטת הירושלמי", מחקרים בתורת ארץ ישראל, ירושלים תשנ"א, עמ' 265-273
19. מיליקובסקי, ח', "גהינום ופושעי ישראל על פי סדר עולם", תרביץ נה (תשמ"ו), עמ' 311-343
20. נאה, ש', "טובים דודיך מייך: מבט חדש על משנת עבודה זרה ב, ה", בתוך מחקרים בתלמוד ובמדרש: ספר זיכרון לתרצה ליפשיץ, בעריכת א' אדרעי ואחרים, ירושלים תשס"ה, עמ' 411-434
21. נאה, ש', "על כתב התורה בדברי חז"ל (א): המסורת על החלפת הכתב בידי עזרא", לשוננו ע (תשס"ח), עמ' 125-143
22. סבתו, ד', "מאדם ועד נח: קובץ מצוות בני נח בתוספתא ומקבילותיו", JSIJ 16 (2009), עמ' 1-35
23. סבתו, מ', "פסולי עדות", סידרא כג (תשס"ח), עמ' 5-30
24. מ' סבתו, תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, פרק שלישי, ירושלים 2018
25. פרדו, ד', תוספתא עם פירוש חסדי דוד, ב, ליוורנו תקל"ו

26. פרידמן, ש', "ברייתות שבתלמוד הבבלי ויחסן למקבילותיהן בתוספתא", עטרה לחיים, מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופ' ח"ז דימיטרובסקי, עורכים ד' בויארין ואחרים, ירושלים תש"ס, עמ' 201-163
27. פרידמן, ש"י, תוספתא עתיקתא, מסכת פסח ראשון: מקבילות המשנה והתוספתא ופירושן, בצירוף מבוא כללי, רמת-גן 2002
28. פרידמן, ש"י, "מהות התוספתא ביחסה למשנה", בתוך לתורתם של תנאים, אסופת מחקרים מתודולוגיים ועיוניים, ירושלים 2012, עמ' 3-57
29. פרנקל, י', "האגדה שבמשנה", מחקרי תלמוד ג (תשס"ה), עמ' 655-683
30. קצוף, ב', "יחס הברייתות בתוספתא למקבילותיהן התלמודיות: עיון מחודש לאור מסכת ברכות", *HUCA* 75 (2004), עמ' א-כד
31. קצוף, ב', "המקורות התנאיים ונוסחם בספר הלכות פסוקות", *שנתון המשפט העברי* כה (תשס"ח), עמ' 199-216
32. קצוף, ב', "רשימת חמשת הנזקים המועדים", *שנתון המשפט העברי* כז (2013), עמ' 175-199
33. קצוף, ב', "קטעי כריכה של תוספתא נדרים מנורצ'יה ומקומם במסורת הנוסח", *JSIJ* 15 (2019), 1-17
34. רוזנטל, ד', משנה עבודה זרה – מהדורה בקורתית בצירוף מבוא (עבודת דוקטור), ירושלים תשמ"א
35. רוזנטל, ד', "על שלב נוסף בתולדות נוסח המשנה", *תרביץ*, פא (תשע"ג), עמ' 47-60
36. רוזנטל, ד', "תולדות נוסח המשנה", בתוך ספרות חז"ל הארץ-ישראלית, בעריכת מ' כהנא ואחרים, ירושלים תשע"ח, חלק א, עמ' 65-107
37. רוזנטל, י', "על נספחים ומקומם בתוספתא", *תרביץ*, עט (תש"ע-תשע"א), עמ' 187-228
38. רוזן-צבי, י', "פרוטוקול בית הדין ביבנה? עיון מחודש בתוספתא, סנהדרין פרק ז", *תרביץ* עח (תשס"ט), עמ' 447-477
39. רוזן-צבי, י', "אבד תאבדון את כל המקומות: הפולמוס על חובת השמדת עבודה זרה בספרות התנאית", ראשית 1 (תשס"ט), עמ' 91-116
40. רוזן צבי, י', "הופעת הגוי בספרות חז"ל", תעודה כו (תשע"ד), עמ' 361-438
41. שטיינפלד, צ"א, "למשמעו של האיסור על תבשילי גויים", *סידרא* ב (תשמ"ו), עמ' 125-143
42. שטיינפלד, צ"א, "בישול על-ידי ישראל וגוי, ועל המנהג להשליך קיסם לתנור", *סידרא* יד (תשנ"ח), עמ' 101-130
43. שרמר, ע', "למסורת נוסח התוספתא, עיון ראשוני בעקבות שאול ליברמן", *JSIJ*, 1 (2002), עמ' 11-43
44. שרמר ע' וב' קצוף, "מלבטי ההדרת התוספתא: על קו התפר שבין נוסח, פרשנות וגלגולי המסורת", *JSIJ*
45. Blidstein, G., "The sale of animals to gentiles in Talmudic law", *JQR* 61 (1971), pp. 188-198
46. Brody, R., *Mishnah and Tosefta Studies*, Jerusalem 2014
47. Elman, J. Y., "Babylonian Baraitot in the Tosefta and the Dialectology of Middle Hebrew", *AJSR*, XVI (1991), pp. 1-29

- Elman, J. Y., *Authority and Tradition: Toseftan Baraitot in Talmudic Babylonia*, New-York 1994 .48
- Goldberg, A., "The Tosefta – Companion to the Mishna", *The Literature of the Sages I*, ed. S. Safrai, Philadelphia and Assen 1987, pp. 283-302 .49
- Halbertal, M., "Coexisting with the Enemy: Jews and Pagans in the Mishnah", in *Tolerance and Intolerance in Early Judaism and Christianity*, eds G. Stanton and G. Stroumsa, Cambridge 1993, pp. 159-172 .50
- Hauptman, J., *Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Text*, Tübingen 2005 .51
- Hauptman, J., "The Tosfta as A Commentary on an Early Mishnah", *JSIJ* 4 (2005), pp. 109-132 .52
- Hayes, C., *Between the Babylonian and Palestinian Talmuds: Accounting for Halakhic Difference in Selected Sugyot from Tractate Avodah Zarah*, New York 1997 .53
- Hayes, C., "Were the Noahide Commandments Formulated at Yavne? Tosefta Avoda Zara 8: 4-9 in Cultural and Historical Context", in *Jews and Christians in the First and Second Centuries: How to Write Their History*, eds. P. Tomson and J. Schwartz, Leiden 2014, pp. 225-264 .54
- Henshke, D., "The Number of Judges in Ancient Israel", *Jewish Law Annual* 17 (2007), pp. 27-61 .55
- Katzoff, B., "Nine at Once: A Study in the Mutability of Textual Traditions", *HUCA* 80 (2009), pp. 39-62 .56
- Katzoff, B., "Was There a Separate Transmission of Tosefta Tohorot? Evidence from rishonim and from fragments of the Cairo Geniza and 'European Geniza'", *HUCA* 88 (2017), pp. 29-54 .57
- Kraemer, D., "The Mishnah", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 299-311 .58
- Mandel, p., "The Tosefta", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 316-335 .59
- Porton, G., *Goyim: Gentiles and Israelites in Mishnah-Tosefta*, Atlanta 2020 .60

- Yuval, I., “All Israel have a Portion in the World to Come”, .61
Redefining First-Century Jewish and Christian Identities: Essays in
Honor of Ed Parish Sanders, ed. F. Udoh and others, Notre Dame 2008,
pp. 114-138
- Zuckier, S., “Hu Ezra Alah mi-Bavel: Ezra as an Exemplar of .62
Babylonian Superiority in Rabbinic Literature”, in Sibyls, Scriptures,
and Scrolls, eds. H. Najman and others, Leiden 2017, pp. 1453-1472